

УДК 37.016:81'243:339.9

Бобир С. Л.

ПРОБЛЕМИ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті робиться спроба виявити основні проблеми іншомовної освіти в епоху глобалізації. Серед них безперспективність пошуку єдиної стандартної мови для міжкультурного спілкування через непоборні культурні та і релігійні відмінності, завдання навчити працівників транснаціональних компаній іноземної мови для професійного спілкування з високим рівнем взаєморозуміння; необхідність переглянути зміст методичної підготовки викладачів з урахуванням нових вимог і можливостей сучасних технологій та ін.

Ключові слова: *іншомовна освіта, проблеми, епоха глобалізації, іноземна мова для професійного спілкування, інформація, програмне забезпечення.*

Людство вступило в епоху глобалізації, яка охопила всі сфери життя та вимагає швидких, ефективних і нестандартних рішень, на які ще не всі готові не лише інтелектуально чи технологічно, але, насамперед, психологічно. Звичні, а тому безпечні, традиційні шляхи вирішення проблем у сучасних умовах не діють, а на пошук і освоєння нових потрібні рішучість і час. Часу майже немає, бо ми вже живемо в новому вимірі, що ж до рішучості, то іншого виходу теж нема. Діяти треба швидко і, бажано, безпомилково. Кризові явища, характерні для перехідного періоду, коли здійснюється стрибкоподібний перехід від кількісних змін до нових якісних перетворень – одного з законів діалектики, – спостерігаються і в освіті, в тому числі іншомовній. Щоб розібратися, які проблеми слід вирішувати освітянам в епоху глобалізації, необхідно скористатися такими теоретичними методами дослідження, як аналіз і синтез, побудова гіпотез і моделювання.

Як відомо, аналіз – це розкладання об'єкта на характерні для нього складові елементи, виділення в ньому окремих сторін, вивчення кожного елемента або сторони об'єкта окремо, але як частини цілого. Аналіз передбачає також перехід від конкретного до абстрактного, встановлення зв'язку причин і наслідків. Синтез, навпаки, вимагає дослідження предметів і явищ дійсності в цілісності, єдності та взаємозв'язку їх частин. Похідними від аналізу і синтезу є абстрагування та узагальнення. Аналіз і синтез як дві сторони єдиного розумового процесу приводять до перетворення цілого. Результатом аналізу та синтезу має стати нове знання, чого ми, власне, і прагнемо.

Передовсім, слід чітко сформулювати цілі аналізу, обґрунтувати відбір емпіричного матеріалу для аналізу та визначити критерії й поняття.

Метою нашого дослідження є виявлення проблем іншомовної освіти в епоху глобалізації. Матеріалом для аналізу слугують публікації з теми та Інтернет-джерела; критеріями їх відбору є релевантність меті, новизна та географічне розмаїття публікацій.

З'ясуємо спочатку, що ми розуміємо під поняттям "глобалізація", та як це явище впливає на іншомовну освіту. У Вікіпедії це поняття визначається як процес всесвітньої економічної, політичної, культурної та релігійної інтеграції й уніфікації. Д. Найт також визначає глобалізацію як вільне розповсюдження в усьому світі ідей, концепцій, ресурсів (у тому числі людських), культур, цінностей, товарів, послуг і технологій [7].

Якщо інтеграція й уніфікація цілком влаштовує ділові, бізнесові та навіть політичні кола суспільства, то цього аж ніяк не можна сказати про культурні та релігійні. Спроби нівелювати й уніфікувати культурні цінності та релігійні переконання викликають жорстокий супротив і протистояння серед різних верств населення, включаючи й ділові [9; 10]. Оскільки мова є невід'ємною складовою культури, контрверсійне ставлення до глобалізації передовсім відбивається на мовному питанні, чому ми є свідками впродовж останніх років [9]. Спроби визначитися з глобальною мовою, виокремити одну мову як глобальну (англійську, зокрема), описати її універсальні вимовні, лексичні та граматичні характеристики і визнати їх нормативними, а згодом і розробити адекватну методіку її навчання [8], які тривають вже не одне десятиліття, здебільшого заходять у глухий кут і не знаходять свого остаточного рішення.

Проте останнім часом спостерігаються й певні зрушення у цьому питанні. По-перше, у світі чітко окреслилися дві тенденції у навчанні іноземних мов: традиційне навчання, коли ставиться

мета наблизитися до рівня носія виучуваної мови, та навчання іноземної мови для професійного спілкування.

Традиційним навчанням іноземної мови опікуються фахівці, які готують вчителів і викладачів іноземних мов та перекладачів. Методика підготовки таких фахівців має багатолітню історію та суттєві напрацювання, але вона дуже складна і потребує надто багато зусиль і часу, з точки зору прагматичних цілей глобалізованого суспільства.

Більш перспективною для глобалізованого суспільства є порівняно молода методика навчання іноземних мов для професійного спілкування (ІМПС), яка почала інтенсивно розроблятися лише з кінця 20-го століття. В європейських вишах спеціальні курси англійської мови для юристів, підприємців, працівників туристичної індустрії, медиків, бібліотекарів тощо розробляються та запроваджуються з кінця 80-х років минулого століття. В Україні методикою навчання ІМПС, зокрема, учителів, економістів, юристів, медиків, фармацевтів, військових, фахівців з технічних спеціальностей, науковці зацікавилися дещо пізніше (Т. О. Вдовіна, Л. І. Морська, І. С. Онисіна, О. П. Петрашук, Г. П. Савченко, Г. С. Скуратівська, О. Б. Тарнопольський, І. В. Чірва та ін.). А з початком 2000-х почало розвиватися й післядипломне навчання іноземних мов на робочих місцях з урахуванням специфіки професійної діяльності фахівців. Таке навчання стало користуватися попитом і набуває наукового обґрунтування [1], оскільки воно забезпечує достатній рівень іншомовної компетентності для ефективної діяльності в умовах міжнародного ринку. Методикою навчання ІМПС займаються переважно викладачі немовних вишів, мовних курсів та індивідуальні викладачі іноземних мов, які працюють безпосередньо на робочому місці замовника. Кваліфікованих фахівців з такої методики ще надто мало. В Україні їх готують лише поодинокі виші, і це є нагальною проблемою.

Уважне вивчення проблеми глобальної мови (на базі англійської мови цей варіант асоціюють з *Lingua franca*) [4; 5; 6] та іноземної мови для професійного спілкування (*English for Professional Communication*) [4] привело нас до висновку, що саме останній варіант найповніше відповідає потребам міжнародного спілкування у професійному середовищі. На відміну від *Lingua franca*, ІМПС не лише забезпечує достатній лексичний і граматичний мінімуми фахівцеві, але й необхідний темп і плинність мовлення, що так важливо для виконання посадових обов'язків як керівниками, так і працівниками транснаціональних компаній. ІМПС задовольняє потреби не лише усного, але й письмового, відео та віртуального спілкування з використанням інформаційно-комунікаційних і мобільних технологій та пристроїв. У навчанні ІМПС поєднуються педагогічні принципи красномовства та вміння ініціювати й підтримувати розмову, володіння комп'ютерними технологіями, програмним забезпеченням, починаючи з техніки письма та закінчуючи комп'ютерним дизайном.

Професійне спілкування сьогодні вимагає високої технічної компетентності фахівця. Професійні комунікатори використовують різноманітні стратегії, методики і технології для успішного ведення бізнесу, тому що в усіх його видах потрібно користуватися читанням, письмом, редагуванням, усним мовленням, програмним забезпеченням, комп'ютерною графікою, Інтернетом, мобільними технологіями тощо. Підготовка таких професійних комунікаторів є одним із завдань іншомовної освіти в епоху глобалізації, оскільки вони зможуть вивести бізнес на якісно новий науково обґрунтований рівень з урахуванням культурних особливостей населення і технологічних можливостей [7; 8; 11]. Необхідно впроваджувати нову дисципліну, що вивчає інформацію та способи її створення, обробки, подачі, розподілу й поширення за допомогою сучасних гаджетів; і таку дисципліну вже час включати до навчальних планів вищих навчальних закладів, особливо мовних педагогічних [7; 11].

Нарешті розглянемо поняття "освіта". У Вікіпедії це поняття визначається як процес, що сприяє учінню, або здобуття знань, умінь, навичок, цінностей і переконань. У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" освіта визначається як "сукупність знань, здобутих у процесі навчання; система навчально-виховних заходів" [2, с. 857]. В обох визначеннях суттєвою вважаємо наявність не лише знань, умінь і навичок, але й цінностей, переконань, системи виховних заходів, що свідчить про надзвичайну складність завдань освітян.

Розглянемо тепер, як трактується поняття "іншомовна освіта". У Вікіпедії іншомовна освіта визначається як процес опанування іноземною мовою. Зазначається, що, насамперед, – це галузь прикладної лінгвістики, хоч може також вважатися й міждисциплінарною галуззю, адже в іншомовній освіті є чотири основні напрями: комунікативні компетентності, здатності, міжкультурний досвід та обізнаність з широкого кола питань.

Принагідно зауважимо, що ми вважаємо справедливою думку Ю. І. Пасова про те, що назва "іноземна мова" є категоріально неправильною, спотворює сутність предмету та спричинює безліч хибних рішень, що, в результаті, гальмує розвиток іншомовної освіти. Вчений пропонує більш точний, на його думку, термін "іншомовна культура". Мова є частиною культури, процес її опанування передбачає спілкування його учасників виучуваною мовою, їхнє співробітництво та взаємодію, пізнання культури один одного, розвиток різноманітних здатностей студентів. Моделювання процесу реального спілкування передбачає не лише оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності як засобами

спілкування, але й моральне виховання учасників комунікації [3, с. 268]. Отже, саме термін "іншомовна культура" передає всю сукупність складної діяльності того, хто опановує іноземну мову.

Якщо до цього додати ще й ті завдання, які породжені процесом глобалізації, то перелік проблем іншомовної освіти зростає в рази.

Викладене підводить нас до висновку, що наразі відбуваються суттєві зміни в іншомовній освіті, обумовлені глобалізацією. Пошук глобальної мови для міжнародного спілкування триває [5; 6]. Існує надто багато поглядів і вчених, які плутають поняття і дають їм неоднозначне визначення. Чітко не розмежовані поняття "глобальна мова" та *Lingua Franca*, "English for Specific Purposes" (ESP) та "англійська мова для професійного спілкування" (АМПС). Спроби створити єдину стандартну англійську мову для міжнародного спілкування не знаходять підтримки через надто серйозні перепони, спричинені нав'язуванням так званого "культурного імперіалізму" через мову та одночасним нівелюванням культурних цінностей і релігійних переконань інших народів [9; 10]. Розробка ефективної методики навчання якоїсь однієї глобальної мови в цих умовах залишається примарною перспективою [8].

Деяку надію на розв'язання більшості згаданих проблем дає поява на арені АМПС. По-перше, цей новий предмет безпосередньо спрямований на задоволення конкретних потреб студентів, він глибоко інтегрований у професію, гнучкий і порівняно доступний. По-друге, він націлений на розвиток комплексних умінь професійного спілкування, таких як: письмо, редагування, читання, говоріння, аудіювання, використання комп'ютерних програм, комп'ютерної графіки, пошук в Інтернеті та ін. По-третє, він передбачає вивчення інформації, способів її створення, обробки, поширення та сприйняття. По-четверте, АМПС поєднує педагогічні принципи риторики, технології, програмне забезпечення та принципи учіння з метою забезпечення спілкування в різноманітних формах, починаючи з техніки письма і закінчуючи використанням медійного дизайну. Нарешті, фахівці з ґрунтовною підготовкою в галузі професійного спілкування зможуть відкрити більш перспективні шляхи розвитку суспільства, науки, культури та технологій, ніж ті, яких ми готуємо зараз.

Ще однією проблемою, з якою вже зіткнулися фахівці в галузі іншомовної освіти, є згадане вільне розповсюдження в усьому світі не лише ідей і концепцій, але й ресурсів, включаючи людські. Комерціалізація вищої освіти спричинює відтік студентів з периферійних вишів та їх концентрацію у престижних столичних університетах. А зі зростанням міжнародної мобільності порушується ще й баланс у розподілі навчальних центрів у світі, у розподілі кількості студентів і викладачів по території країн. Утворення мультикультурних груп також створює нові проблеми для освітян, з якими їм ще не доводилося стикатися, потребує нових міжкультурних професійних знань і вмінь. Для роботи в таких мультикультурних групах вузькоспрямованих професійних знань уже не вистачає. Отже, й підготовка освітянських кадрів в епоху глобалізації також потребує змін.

Змінюються й погляди на форми навчання. Пошук доступних вишів та форм навчання – заочної, дистанційної, екстернатної – частково вирішують проблеми периферійних вишів та їх студентів. Водночас ті групи населення, які не можуть здобути освіту в традиційний спосіб, шукають альтернативні способи отримати її. Таким альтернативним способом отримання вищої освіти є електронне або "гібридне" (blended / flipped) навчання. Воно стало доступним для дорослих завдяки розвитку ІКТ практично без обмеження віку. Тому виникла проблема введення ще однієї нової дисципліни у навчальні плани педагогічних вишів – андрагогіки.

Глобальні зміни торкнулися й викладача іноземних мов. Оскільки значення якісної іншомовної освіти зростає, викладачам-філологам доводиться постійно не лише розширювати свою професійну компетентність, але й оволодівати новими знаннями з теорії інформації, теорії комунікації, менеджменту, ІКТ-технологій, комп'ютерного дизайну тощо та бути готовими до перекваліфікації.

У зв'язку з переходом на Європейську кредитно-трансферну систему організації навчання й оцінювання роботи студентів суттєво змінилися й умови роботи викладача. Майже щорічна зміна навчальних планів, введення нових дисциплін, скорочення годин на аудиторну та збільшення на керовану самостійну роботу студентів, розширення форм навчання вимагає від викладача гнучкості та професійної майстерності, навіть винахідливості у пошуку оптимальних методів і рішень. Йому доводиться беззупинно удосконалювати свої конструктивно-планувальні вміння, щоб досягти повної кореляції змісту з кількістю годин на його опрацювання та з оцінюванням результатів усіх видів роботи студентів. Високкокваліфікованим викладачам у найближчому майбутньому знадобляться помічники – тренери або коучі. Запит на професію вчителя на ринку праці та її престижність зростуть, але зросте і його відповідальність за результат.

Отже, спроба виявити й узагальнити головні проблеми іншомовної освіти в епоху глобалізації дозволяє зробити такі висновки.

Епоха глобалізації характеризується кризовими явищами, які супроводжують перехід від кількісних змін до нових якісних перетворень, і цей перехід відбувається стрибкоподібно в усіх сферах життя, включаючи освіту.

Намагання виокремити одну стандартну мову для міжкультурного спілкування в глобалізованому світі залишаються безперспективними через нездоланні перепони, пов'язані з розбіжностями у культурних традиціях і релігійних переконаннях.

Одним із перспективних шляхів вирішення мовних проблем глобалізованого світу є навчання іноземних мов для професійного спілкування, оскільки саме працівникам транснаціональних компаній доводиться вирішувати специфічні професійні питання з високим ступенем взаєморозуміння.

Професійне спілкування сьогодні відбувається в різних форматах і вимагає високої технічної компетентності фахівців, використання різноманітних стратегій, методик і технологій. Тому їх слід учити не лише видів іншомовної мовленнєвої діяльності, але й редагування, користування програмним забезпеченням, комп'ютерною графікою, Інтернетом, мобільними технологіями тощо.

Підготовка сучасного викладача іноземних мов для професійного спілкування вимагає включення до навчальних планів мовних педагогічних вишів низки нових дисциплін, як от: методика викладання іноземних мов для професійного спілкування, теорія інформації, теорія комунікації, андрагогіка, міжкультурне спілкування, комп'ютерний дизайн та ін.

В курс методики викладання іноземних мов для професійного спілкування бажано включити й розділ з післядипломного інтенсивного навчання іншомовної культури на робочому місці замовника.

В умовах динамічних змін в іншомовній освіті необхідно розвивати у викладача такі якості, як: гнучкість, креативність та винахідливість, здатність використовувати міждисциплінарні знання для пошуку оптимальних методів, технологій і рішень, безупинно удосконалювати конструктивно-планувальні вміння.

Зазначені вище проблеми іншомовної освіти і є перспективними напрямками дослідження в епоху глобалізації.

Використані джерела

1. Александров В. М. Методика інтенсивного навчання інженерів професійно-орієнтованої англійської мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / В. М. Александров. – Одеса, 2009. – 24 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
3. Пассов Е. И. "Танк модернизации" на nive образования / Е. И. Пассов. – М. : ГЛОССА-ПРЕСС, 2008. – 276 с.
4. Bobyr S. L. English for Professional Communication and the Problem of Global Language / S. L. Bobyr // *Инновационные подходы в обучении иностранным языкам в неязыковом (военном) вузе: материалы Международ. науч.-практ. конф.* – Минск : ВА РБ, 2016. – С. 242–247.
5. Bobyr S. L. The Problem Of Global Language For International Communication / S. L. Bobyr // *Global Changes in Ukraine – Global Changes in English Teaching in Ukraine: Book of Convention Papers / Comp. A. Radu. Eds. A. Radu, L. Kuznetsova.* – Львів : ПП "Марусич", 2016. – С. 18–20.
6. Crystal D. English as a Global Language. Second edition / David Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 2012. – 212 p.
7. Knight J. Five Truths about Internationalization. *International Higher Education / Jane Knight // Boston College Magazine.* – 2012. – No. 69. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bc.edu/cihe. – Дата доступу: 17.02.2016.
8. Perry H. R. Teaching Global English: a Report from the Field / Howard Randolph Perry // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст].* Вип. 131 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2015. (Серія : Педагогічні науки). – С. 104–107.
9. Phan D. Cross Cultural Problems In Teaching Advanced English And Individualism / D. Phan // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст].* Вип. 141 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. (Серія : Педагогічні науки). – С. 100–103.
10. Quam P. Narrative And Cultural Memory in Language Learning / P. Quam // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст].* Вип. 141 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. (Серія : Педагогічні науки). – С. 205–208.
11. Tariq Mahmood Khan, Ghulamullah, M. Naeem Mohsin, Ashiq Hussain Dogar and Ahmed Sher Awan. Needs Analysis of English for Occupational and Specific Purposes // *International Journal of Social Sciences and Education.* – Vol. 1, Issue 4. – October 2011. – P. 632–643.

Бобырь С. Л.

ПРОБЛЕМЫ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье делается попытка выявить основные проблемы иноязычного образования в эпоху глобализации. Среди них бесперспективность поиска единого стандартного языка для межкультурного общения в связи с непреодолимыми культурными и религиозными различиями; задача научить работников транснациональных компаний иностранному языку для профессионального общения с высоким уровнем взаимопонимания; необходимость пересмотреть содержание методической подготовки преподавателей с учетом новых задач и возможностей современных технологий и др.

Ключевые слова: *иноязычное образование, проблемы, эпоха глобализации, иностранный язык для профессионального общения, информация, программное обеспечение.*

Bobyry S. L.

PROBLEMS OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION
IN THE EPOCH OF GLOBALIZATION

This paper aims to address and tackle some of the concerns of foreign language education in the epoch of globalization. This period is characterized by the crisis that accompanies the shift from quantitative changes to qualitative leap in all the spheres of life, education included. The attempts to single out one Standard Global Language for international communication in a globalizing world remain vain because of the insuperable barriers due to cultural traditions and customs, and religious beliefs. A promising solution to language problems in a globalizing world may be teaching English for Professional Communication, as the employees of transnational companies have to deal with the specific business problems and demonstrate high level of mutual understanding. Professional communication is conducted in different formats nowadays, and this means that students should also be technically learned, be able to use various strategies, methods and techniques. That is why they should acquire not only communicative skills but also be able to edit texts, use software, computer graphics, the Internet, mobile technologies etc.

Preparation of an up-to-date teacher of foreign languages for professional communication requires including a range of new disciplines into the curriculum, such as: Methodology of teaching foreign languages for professional communication, Theory of information, Theory of communication, Andragogy, Intercultural communication, Computer design etc. It is desirable that the course of Methodology of teaching foreign languages for professional communication should also include the chapter of intensive in-service teaching of language culture in the customer's workplace. To adjust a prospective teacher to the dynamic changes in language education such personal characteristics should be developed as flexibility and creativity, capability to explore their interdisciplinary knowledge in search of the most efficient methods, technologies and solutions, readiness to constantly improve their constructive and planning skills.

Key words: *foreign language education, problems, epoch of globalization, foreign language for professional communication, information, software.*

Стаття надійшла до редакції 02.11.2016